

NORSK-ESTISK KULTURNYTT

Tidsskrift for Estlands-interesserte, utgitt av
Norsk-estisk kulturlag.

Anne Holth Larsen frå Randaberg viser Raigo Piilberg og Sirje Vinni rundt på utstillinga til Rogaland Husflidslag.

Foto: F. Koch

Norra tuli lähemale

Noreg kom nærmare, stod det å lesa i avisa Rahva Hääl i samband med Rogalandsdagane i Estland 23.-26. september. Estiske aviser og andre media var samstemte i dommen:

Vellykka arrangement som førte landa våre enndå nærmare kvarandre. Takk til Rogaland fylke og ivrige rogalendingar! Meir stoff om Rogalandsdagane inne i bladet.

INNHALD

F. Koch: Rogalandsdager.....	3
A. Halsne: Husflidkontaktar.....	5
Visum til Estland.....	5
Frå 1988 til i dag.....	7
Estisk ambassade i Noreg?.....	7
Kvinnerseminar.....	8
Tiltak Baltikum.....	9
Lokalvalet i Estland.....	9
A. Niitepõld: Exil-Estland.....	10
K. Bækkelund: Kulturreiser.....	11
Norsk musikk i Estland.....	12
Hollywood-film i Tallinn.....	12
Miljøkonsekvensutredninger.....	13
H. Rebane: Koidula 150 år.....	15
L. Koidula: Mu isamaa.....	17
E. Süvalep: Sang til fedrelandet.....	18
J.-I. Byrkjemoen: Bøker.....	21
T. Trosterud: Språkspalta.....	22
Skuletur til Estland.....	24
På folkehøgskole.....	25
Ten sing i Estland.....	26
Kort sagt.....	28
Til lykke.....	29
Adresselista.....	30

Redaksjonen avslutta 26. november.
Stoff til neste nummer må vera redaktøren i hende seinast 10. februar 1994.
Adr.: Turid Farbrege, Granvågen 14 A 36
SF - 00270 Helsinki, FINLAND
Tlf.: 095 358 0 477 1 488
Faks: 095 358 0 191 2506
E-post: TROSTERUD@FINUH.BITNET

Lever gjerne diskett: helst Macintosh Word men andre vanlege Macintosh- og IBM-program går og bra. Legg ved papirkopi og opplysning om program.

DET VANSKELEGE DEMOKRATIET

24. februar i år kunne den estiske staten feira 75-års jubileum. Mange institusjonar, statlege organ osv. - f.eks. utanriksdepartementet, politiet o.a. - har likeins hatt jubileum.

Året 1993 har dessutan vore prega av freistnader på å få til ein femårsjubel. Estarane begynte på nytt å heisa det blått-svart-kvite flagget sitt i slutten av 1980-åra. Den syngjande revolusjonen skaut fart i 1988. Det vart gjort vedtak om overgang til sjølvstende, estarane utarbeidde språklov og innretta seg i eige land.

Først med demonstrasjonar og sidan fleire gonger med ymse røystringar og val har estarane hatt høve til å gi uttrykk for "folkeviljen". Frå gong til gong har det vore ei minkande interesse. Eller ein aukande frustrasjon?

Er det slik fridommen ser ut? Fattigdom, kriminalitet. Naud og elende. Grå menneske i kalde husvære, redde for vald og overgrep. Nokre få er blitt "rike", somme til og med styrtrike, dei fleste har dårleg råd, og det finst store lutfattige massar. Kontrastane er enorme. "Fridommen" har i stor grad gått ut over dei svake og utsette i samfunnet. Kanskje dei vaknar og slår tilbake? Av 49 medlemmer i det nye bystyret i Tartu er 17 innvalde på pensjonistlista!

Det mest iaugnefallande ved kommunevalet i oktober var elles at folk ikkje røysta. Somme sat heime for å demonstrera den nye fridommen på den måten. Andre meinte at dei protesterte mot dei som no styrer, ein protest som i alle fall heilt sikkert går ut over dei sjølv.

Er det Vesten som har gitt Aust-Europa falske førestellingar om kva demokrati og fridom er? Som alt anna har også desse minst to sider. No blir estarane kjende med baksida. Desillusjonerte står dei i fare for å siga tilbake i ein apati som kan øydeleggja alt dei har vunne. Demokratiseringsprosessen er komen inn i den avgjerande fasen. Me appellerer til alle gode krefter: Hald ut!

Turid Farbrege

Fredrik Koch:

ROGALANDS-DAGER I ESTLAND

Høydepunktene avløste hverandre i rask rekkefølge da Rogalandsdagene i Estland ble avviklet fra torsdag 23. til søndag 26. september. I Rogaland fylkes kulturavdelings regi hadde rogalendingene valgt å presentere et program innenfor en ramme av sang, dans, musikk og husflid. Aktive medspillere i arrangementet var Estlandsforeringen i Rogaland, Nordisk Ministerråds informasjonskontor i Tallinn og Eesti-Norra Selts (dvs. foreningen Estland-Norge i Tallinn).

Rogalendingenes program ble svært godt mottatt av esterne, som svarte med innslag i samme genre: Fra mottakelsen på Tallinn flyplass torsdag ettermiddag til avskjeden søndag kveld skapte sangen og musikken en fin atmosfære og elegante broer over språklige kløfter. Men først og fremst var det en liten flokk av entusiastiske ungdommer, alle sammen tidligere elever ved norske folkehøgskoler, som flagret rundt og sto til tjeneste som tolker; et smilende resultat av det samarbeidet som utvikler seg mellom Norge og Estland.

Fylkesordfører Odd Arild Kvaløy tror at Rogalands næringsliv har forsømt seg denne gangen, og både lederen av Nordisk Ministerråds informasjonskontor i Tallinn, finnen Leo Salonen, og ambassadesekretær Svein Tobiassen ved den norske ambassaden ga overfor Stavanger Aftenblad uttrykk for at verdifulle, framtidsrettede kontakter kunne vært knyttet i det åpne klimaet under slike festdager.

Rogalandsdagene ble åpnet i Svarthodeordenens staselige restaurerte renessansebygning i gamlebyen. Fylkesordfører Odd Arild Kvaløy åpnet arrangementet i nærvær av kulturminister Paul-Eerik Rummo og

Norges ambassadør Brit Løvseth. Sammen med kulturminister Rummo var også formannen i Rogaland fylkes hovedutvalg for kultur, Toralf Eskedal, og avdelingsleder Roald Håland ved fylkets kulturavdeling, blant talerne. Bunadkledd dansere fra Sandnes Folkedanslag med Tor Sandvik og Dag Hovda som spelemenn anslø tonen, fulgt av en gruppe musikanter fra Lundeheugen videregående skole i Sandnes, ledet av Halvor Lunde, som spilte folketoner fra Rogaland. Fylkesmusikerne Arild og Dagmar Halvorsen, Torild Søfteland Sæbø og Steinar Pedersen høstet trampeklapp for sine innslag med norsk musikk. Rogalands natur ble presentert i et lysbildeprogram ved Willy Pedersen, som også var den som bant forestillingen sammen.

Fylkesordfører Odd Arild Kvaløy i Tallinn

Tidligere fredag formiddag ble folkedanser fra Sandnes presentert i en direkteending fra Rådhusplassen i estisk fjernsyn, og i det gamle rådhuset ble rogalendingene mottatt av formannen i Tallinns byråd, Sulev Mæltseemes. I den ærverdige, gotiske søylehallen framførte musikanter fra Lundeheugen blant annet musikk av Gustav Ernesaks, en av de betydeligste estiske samtidskomponistene, som døde i år, mens sangere fra Linnamuusikud (Bymusikantene) svarte med musikk fra renessansen og barokken og estisk folke-musikk, akkompagnert av psalterium og kannel.

forts. neste side

forts. fra foregående side

Stavanger Museum viste en utstilling som skisserte hovedtrekk i Rogalands kulturhistorie og næringsliv, samtidig som den la vekt på de gamle handelsforbindelsene over Østersjøen, med sildefrakt den ene veien kom tømmer og korn i retur. Deler av denne utstillingen ble gitt til Sjøfartsmuseet i Tallinn, som vil vise den en tid framover, og senere sende den ut som vandreutstilling.

Rogaland Husflidslags utstilling omfattet tekstilarbeider av ulike slag, arbeider av siv, treskjæring og rosemaling. Plantefarging av garn, toving og kniplingsarbeider samlet særlig stor interesse, og de fem representantene fra Husflidslaget fikk gjenoppfrisket gamle og sikret seg nye kontakter.

En dagstur til Pärnu ved Rigabukten med konserter, estisk folklore og museumsbesøk fylte lørdagens program. Høydepunktet søndag var en konsert i Niguliste kirke i Tallinn, der sangeren **Viggo Pet-**

tersen og organist **Kolbein Haga** samlet stappfullt hus. Samme dag åpnet stavangerkunstnerne **Roland Lengauer** og **Kjell Pahr-Iversen** en utstilling av skulptur og maleri under fellestittellen *Livet er en gave* i Medisinsk Museums galleri i Gamlebyen i Tallinn.

Ingen negative røster? Alt kan gjøres bedre, men på spørsmål om ikke programmet kunne virke litt vel tradisjonelt, svarte våre estiske venner at de ikke kunne ønske seg noe bedre. "Dette er viktigere for oss enn dere aner," svarte de. "Kanskje litt mer av interesse for oss unge neste gang," sa noen fra den yngre generasjon. "Norsk film skulle vi gjerne sett; filminteressen er enorm i Estland. Og gjerne en norsk pop- eller rockegruppe i våre egne lokaler, der ungdom som sjelden finner veien til konsertsalene og kunstgalleriene kunne møte norsk ungdomskultur – som en motvekt til den amerikanske kulturen vi får så alt for mye av."

Fredrik Koch, Stavanger Aftenblad

Rogalendingar på konsert i Niguliste kirke (Nikolaikjerka) i Tallinn. Me kjenner igjen Egil Johan Ree, Willy Jensen og Roald Håland.

Foto: T. Farbrege

Anna Halsne:

HUSFLID-KONTAKTAR

Rogaland Husflidslag var så heldige å bli inviterte med av kulturavdelinga i fylket til å visa norsk husflid under Rogalandsdagane i Estland 24.-26. september. Det var med stor spenning vi reiste over. Vi visste ikkje korleis lokala var der vi skulle stilla ut, og vi var svært spente på møtet med det estiske folket. Ville vi i det heile koma i kontakt med enkeltmenneska? Men lokala i Svart-hovudhuset i Tallinn var praktfulle; dei vart ei fin ramme rundt utstillinga vår. Vi fekk også god respons hos dei besøkande.

Det var ikkje dei store folkemassane som kom, men heile tida var nokre få innom og tok seg god tid. Vi opplevde at det var mange spesielt interesserte, folk som dreiv med dei same og liknande teknikkar, som kom og ville få nye idar og utveksla erfaringar. Dei verka veldig glade over denne kontakten og ansikta lyste ekstra opp når dei fekk med seg ein brosjyre, eit hefte eller ei oppskrift. Alt materialet vi hadde lagt fram av dette slaget, forsvann på 10 minutt etter opninga, så vi forstod det var mangel på slikt.

Av dei tinga som var til sal ute i byen, såg vi at det var mykje dei same teknikkane som vi brukar, men materialutvalet var mindre enn vi var vane med. Vi blei spesielt fengsla av strikkeprodukta, og det var ikkje få sokkar, vottar og genserar som vart med heim til Rogaland.

To av gruppa vår på fem vart med resten av rogalandingane til Pärnu laurdagen, og fekk der kontakt med ei veværse. Det vart eit inderleg møte. Dei oppfatta at mangelen på materiale og oppskrifter var svært stor.

Vi fekk også delta på dei fleste andre arrangementa på Rogalandsdagane og fekk med oss mange gode opplevingar frå Estland. Ikkje minst takk vere tolkane føler vi det var svært utbytterikt. Mest kontakt hadde vi med **Anneli Ahven** som hadde lært norsk på Åsane Folkehøgskole der ho var elev 1991-92.

Vel heime igjen sit vi att med spørsmålet: Kva kan vi gjera vidare for å hjelpe våre nye venner?

Anna Halsne, husflidskonsulent

Linda Viiding, 87 år og sjølv ein kulturinstitusjon viser fram gamlebyen i Tallinn. Her er det utsikt til Oleviste kirke (Olavskyrkja).

Foto: T. Farbrege

VISUM TIL ESTLAND

Med verknad frå 1. november har Estland ingen instans i Noreg som skriv ut visum. Nordmenn som reiser til Estland via Stockholm eller Helsingfors kan f.eks. skaffa seg visum på dei estiske konsulata der. Norske statsborgarar kan også få visum på grensa ved innreise til Estland.

I slutten av november vitja ambassadør Arvo Alas Noreg for å førebu opprettinga av ein estisk diplomatisk representasjon i den norske hovudstaden. Den estiske regjeringa håper å få dette i orden snarast råd og kanskje alt før utgangen av 1993.

----- Klipp av og send inn -----

**Norsk-estisk kulturlag, Harbitzalléen 24, 0275 Oslo.
Postgiro 0823 0985414.**

Kulturlaget går inn for å styrkja vennskapen og byggja opp allsidige kontaktar mellom det norske og det estiske folket. Me arbeider mellom anna for å spreia kjennskap til språk, kultur og andre tilhøve. Laget engasjerer seg mellom anna sterkt i utdanningsaker på ulike nivå. Estland er framleis ustabil og inne i ein kritisk utviklingsfase der støtte utanfrå er avgjerande for at land og folk skal koma seg over kneika..

___ Ja, eg melder meg inn som aktiv medlem ___ Eg melder meg inn som støtte medlem

___ Kontingenten for 1994, kr 100, er betalt til postgiro 0823 0985414. ___ Send innbetalingskort

___ Før innmeldinga vil eg gjerne ha litt meir informasjon om Norsk-estisk kulturlag

Eg er fødd år 19..... Utdanning:

Yrkeserfaring:

Interesser, hobbyar:

Namn: Yrkestittel:

Adresse: Telefon:

Dato: Underskrift:

FRÅ 1988 TIL I DAG

Utanriksminister **Trivimi Velliste** hadde 17. september eit møte med styret i Tuglas-seura som er søsterorganisasjonen til Norsk-estisk kulturlag i Finland. Blant dei inviterte var også ein representant for Finlands radio, og redaktøren for Kulturnytt. Det var eit hyggeleg samvær med ein avslappa og opplagd minister.

Dei tre viktigaste utanrikspolitiske sakene på det tidspunktet var – og er framleis – 1) utdraginga av dei framande troppene, 2) grensetvisten mellom Estland og Russland og 3) spørsmålet om statsborgarskap.

Situasjonen låg til rette for å minnst "gamle dagar" då Tuglas-seura i ein periode nesten fungerte som eit estisk utanriksdepartement. Velliste var tidlegare leiar for Fornminneselskapet (Muinsuskaitse selts) og heile tida ein av føregangsfigurane då den nasjonale reisinga skaut fart i siste del av 1980-åra. På fellesmøtet til kunstnarorganisasjonane 1.-2. april 1988 vart det lagt eit handlingsprogram. Det vart kravd økonomiske og politiske rettar for Estland.

Møtelyden i Tuglas-seura kunne tydeleg minnst då det forbodne estiske flagget kom i bruk. Det skjedde i Tartu i midten av april 1988. Velliste fortalde morosamt om propagandasekretær Sklerov frå Moskva som to veker seinare kom til Tallinn for å finna ut kva som eigenleg gjekk for seg. Velliste vart innkalla for å gi forklaring. Den høge utsendingen undrast storleg over at estarane hadde drege fram det gamle flagget som etter hans oppfatning passa best på eit museum, og sjølv om det var forbode å visa flagget, kunne Sklerov godt tenkja seg å gi estarane lov til å stilla det ut i ein glasmonter på historisk museum.

Det var elles nære på at Estland skulle ha erklært seg sjølvstendig alt i 1988, men som vel var skjedde ikkje det. Den gongen ville det nemleg ha vore som ein utskilt del av Sovjet. Det sjølvstendet som vart utropt 1991 var ei gjenoppretting av den estiske republikken frå mellomkrigstida. Dette gir ein heilt annan juridisk situasjon og ein meir fordelaktig statleg posisjon i internasjonal samanheng. TF

Utanriksminister Trivimi Velliste
Foto: T. Farbrege

ESTISK AMBASSADE I NOREG?

Med nytt sjølvstende var det også aktuelt å byggja opp ein ny utanriksrepresentasjon. Ambassarar vart m.a. oppretta i dei nordiske grannelanda Finland, Sverige og Danmark. I Noreg vart det ei mellombels ordning som gjekk ut på at **Arvo Alas** som er ambassadør til Danmark, skulle sideakkrediterast i Noreg og Island. Ordninga har ikkje fungert tilfredsstillande, og Estland har lenge hatt eit ønskje om å styrkja representasjonen i Noreg. I eit intervju med "Rahva Hääl" i september understreka Arvo Alas enno ein gong kor viktig dette ville vera. Han tenkte seg ei førebels løysing med ein estisk konsul som formelt var knytta til ambassaden i København.

I samtale med Kulturnytt forklarte utanriksminister Velliste at målet var å få ein ambassade i Oslo liksom i dei andre nordiske hovudstadene. På grunn av den økonomiske situasjonen var det usikkert kva tid framhald neste side

framhald frå førre sida

den kunne opprettast, men utviklinga i Estland gjorde han optimistisk slik at han tykte 1995 verka ganske sannsynleg.

Lønningane utgjør bare ein liten del av samla utgifter. Regjeringa fastsette nyleg lønnsnivået for folk i utanriksteneste. Ein ambassadør får frå 1. november 9.000 estiske kroner i månaden (om lag 5.000 norske kroner). Ein generalkonsul har 7.200 og ein attaché har 5.760. I tillegg får dei visse utgifter dekkja og ei fri heimreise per år for seg og familien.

Då Velliste vitja Noreg 7.-8. oktober vart ein styrkt estisk representasjon drøfta med dei norske styresmaktene og andre instansar. I tillegg til eigen representant i Oslo ønskjer Estland å byggja ut eit nett av æreskonsular, i første rekke i Stavanger, Bergen og Trondheim. Samtidig nytta Velliste høvet til å invitera det norske kongeparet til Estland.

Samanlikna med resten av Norden har norske forretningsmenn vist lita interesse for å investera i Estland, og det er kanskje først og fremst når det gjeld næringslivsinteresser, at estarane meiner dei kan vinna mykje på å ha eigen representasjon.

Noreg er interessant for Estland av fleire grunnar. Alle dei baltiske landa er på leiting etter våpenprodusentar som vil selja våpen til det nye militærvesenet dei byggjer opp. M.a. har den estiske forsvarsministeren vore i Noreg i slikt ærend. Dagane 20.-23. september deltok øvstkommanderande for forsvaret, general Aleksander Einseln, på eit seminar der temaet var "Sikkerheten i Nord-Europa og Baltikum." Einseln ser på Nato-medlemskap som ein garanti for estisk tryggleik.

Framfor ein ny lang vinter tilspissar oljeforsynings-situasjonen seg på nytt. Dei baltiske landa ser gjerne at gassrøyret frå Noreg via Sverige til Finland og Baltikum blir realisert. Viktig er oppbygginga av eit nettverk av Statoil-stasjonar i Estland. Alt no får ein høgoktan-bensin på to Statoil-stasjonar i Tallinn – ved flyplassen og i hanna.

KVINNESEMINAR

Eit kvinneseminar med estiske og norske deltakarar vart halde i Lohusalu utanfor Tallinn 2.-4. november. Temaet var "Kvinnene si framtid – verda si framtid". Dei fleste deltakarane var estiske kvinner frå ulike organisasjonar.

Sjølveste statsministeren, **Mart Laar**, heldt opningstalen og demonstrerte mange av dei fordommane estiske menn har når det gjeld kvinnene si rolle i politikk og samfunnsliv. Han såg "krig mellom kjønna" som uaktuell i Estland, men hadde elles ingenting imot at fleire kvinner med nærveret sitt skulle gjera det vakkert i politikarkretsar.

Leiaren for det norske sendelaget, statssekretær i utanriksdepartementet **Siri Bjerke**, forsikra at dei norske kvinnene hadde ikkje tenkt å importera nye problem til Estland der livet er komplisert nok frå før. Derimot ville dei vera med og drøfta mulige løysingar på dei vanskan som dessverre eksisterer.

Sosialminister **Marju Lauristin** tykte også at når heile verda kan drøfta kvinnespørsmål, så må også estarane kunna gjera det. Ho la fram oppgåver frå arbeidsmarknaden som viste at kvinnene slett ikkje stiller dårlegare enn menn når dei går ut for å finna arbeid.

Forfattaren **Tiia Toomet** peika på den seksualrevolusjonen som har skjedd utan at seksualopplysninga har halde tritt med utviklinga. Statistikken for Tallinn viser at det er 1,5 abort for kvart barn som blir fødd. Ho meinte elles at ein kan ikkje skilja ut visse felt i samfunnet som spesielle kvinneproblem. Det er bare visse ting som kvinnene lir meir under.

Parlamentsmedlem **Valve Kirsipuu** var oppteken av familievald og rekna med at Estland snart får oppretta heimar for mis-handla kvinner.

I sluttklemmen frå seminaret var det to hovudpunkt: 1) Estland må utvikla ein konkret familiepolitikk, og 2) kvinneorganisasjonane må sjå på seg sjølve som pressgrupper med vake auga på dei offentlege styresmaktene i alle sosiale spørsmål.

TILTAK
BALTIKUM

Engasjementet for Baltikum er stort, og vi må se det som en gledelig utvikling at aktivister slår seg sammen i lokale foreninger. Et verdifullt tilskudd til organisasjonsfloraen er Tiltak Baltikum som ble formelt stiftet 26. mai 1993. Foreningen vender seg spesielt til enkeltpersoner, foreninger, bedrifter og offentlige institusjoner i Follo og Indre Østfold. Lederen av Tiltak Baltikum, **Terje Alfnes**, gir her en orientering. Mesteparten må dessverre stå over til seinere nummer av Kulturnytt.

Vi er en lokalforening fortrinnsvis for Follo (Enebakk, Frogn, Nesodden, Oppegård, Ski, Vestby og Ås) og Indre Østfold (Askim, Hobøl, Spydeberg og Trøgstad). Største oppgaven ser vi i å informere om og koordinere igangværende aktiviteter av varig karakter. I motsenning til noen av de andre organisasjonene arbeider vi for alle de tre baltiske landa. De som allerede har fått kontakter og venner i ett av landa, tror vi vil gjøre absolutt den største innsatsen hvis det blir tilrettelagt for videre arbeid akkurat i det landet. Vår grunnidé er å bli et supplement og ikke en konkurrent til allerede etablerte organisasjoner.

Fram til i vår hadde vi i regionen registrert ca. 60 tiltak og aktiviteter av forskjellig slag. Mange har siden kommet til, og enda flere er på planleggingsstadiet. Formålet er å støtte en bærekraftig utvikling i de baltiske land ved å bidra til at Baltikum bli et godt sted å bo.

Drøbak Trekkspillklubb ved **Rita Sormul** var de som bokstavelig talt dro i gang samarbeidet mellom vårt område og Baltikum. Deres besøk i Estland i 1989 resulterte i at Frogn og Turi ble vennskapskommuner, den første vennskapskommuneforbindelsen mellom Follo og Baltikum.

Eksempler på prosjekter som våre medlemmer er engasjert i:

KIHNU: Et lite og isolert øysamfunn utenfor havnebyen Pärnu ved Rigabukta. Øya har en særegen og godt bevart kultur.

Landbruks- og næringsutvikling er preserende oppgaver, men øyas spesielle natur- og kulturmiljø må visees spesiell respekt. Kontaktperson: **Arild Degrum**. RONGU: Maskinsamarbeid, utvikling og organisasjon av samarbeidsløsninger mellom bønder. Kontaktperson; **Einar Gjønnes**.

KADRINA: Næringsutvikling i landkommune, foredling og omsetning av melk, kjøtt, korn, poteter. Utvikling av forsøks- og demonstrasjonsgård. Kontaktperson: **Ole Marius Grønlien**.

LOKALVALET I
ESTLAND

Det vart ein stor siger for heimesitjarane ved lokalvala i Estland 17. oktober. Røysteprosenten var lågast blant estarane medan dei russarane som hadde registrert seg, møtte opp meir mannjamt. F.eks. røysta berre 34% av estarane i Tartu. Særleg ser det ut som dei unge svikta. I byen Viljandi var røysteprosenten 33,5, og av desse igjen var over 80% pensjonistar. Aktive pensjonistar fekk 17 av totalt 49 representantar i bystyret i Tartu.

Berre estiske statsborgarar kunne stilla som kandidatar, men røysterett var gitt til alle som hadde budd fast i Estland dei siste to åra på det vilkåret at dei i førevegen registrerte seg som røystarar. For å bli representert måtte eit parti få minst fem prosent av røystene.

Av dei 64 representantane i det nye bystyret i Tallinn er det 27 russarar. Det leiande regjeringspartiet "Fedrelandet" fekk bare 5 representantar, medan opposisjonspartia fekk inn 27. Opposisjonsleiaren i nasjonalforsamlinga, Edgar Savisaar, meinte at det samla valresultatet viste så klar mistillit til den sitjande regjeringa at det er grunnlag for regjeringsskifte.

Den i særklasse største røystesankaren var tidlegare president Arnold Rüütel. Han vart innvald i Tallinn med 6080 røyster medan det somme stader kom inn representantar som ikkje hadde fått ei einaste røyst – dei kom inn i dragsuget av populære partifellar. Dette har opprørt rettferdskjensla til mange estarar som vil forandra vallova.

Andres Niitepõld:

VAD ÄR EXIL-ESTLAND?

Delvis på grunn av deportasjoner og delvis av andre årsaker bur det titusenvis av estarer i Russland og andre delar av Sovjet. Andre titusenvis av estarer flykta frå heimlandet på grunn av krig og okkupasjon. Dei slo seg ned i mange land rundt omkring i verda. Særleg er det mange i Sverige, USA og Kanada. (I Noreg kanskje eit halvt hundre.) Det seriøse estiske oppslagsverket *Eesti A & O*, utgitt i Tallinn 1993 reknar totalt med at det bur 132.000 – 152.000 estarer utanfor Estlands grenser.

Når det er snakk om eksil- eller utlands-estarer, tenkjer dei fleste på dei som bur i vestlege land. Mange ser på desse som ein viktig ressurs i gjenoppbygginga av Estland. Heime-estaren Made hadde 23. august i år ein artikkel i bladet *Postimees* i Tartu: "Vend ei tunne venda" (Bror kjenner ikkje bror) der han tok opp forholdet mellom heime-estarer og ute-estarer. Kulturnytt trykkjer her kommentaren frå eksilestaren Andres Niitepõld. Vi opnar gjerne spaltene for vidare debatt om emnet. *red.*

Når man nämner frågan om ett närmande av de två estniska folk-kropparna måste man först av allt konstatera, att den exilestniska gruppen inte är enhetlig. Varje upptagningsland har påverkat sin estniska folkdel, några säger förvridit, så att man inte längre kan tala om en enhetlig utlandsestniskhet. Det finns även så extrema åsikter, som att den enda riktiga esten lever i exil! Några exilestniska grupper har större förutsättningar än andra att förstå Hemma-Estland. Utlandsester kan man även dela upp efter hur stark deras samhörighetskänsla med Estland (med landet, folket och kulturen) är. Några anser att Estland bara är deras föräldrars födelseland.

Att varje grupp efter egen förmåga kan arbeta för Estlands bästa, är en sak för sig. En amerika-est, som inte behärskar det estniska språket och som med sina barn och sin hustru enbart talar engelska, och i USAs smältdegel har förlorat sin estniskhet och

sina kunskaper om Estlands svårförståeliga historia under krigen, kan mycket väl representera Estland i sin stad.

Antal

Utlandsesternas antal har uppskattats till 75.000, vilket uppgår till 8 %. Enligt min uppskattning uppgår dock antalet nationellt aktivt strävande ester till omkring 5.000.

Hill Kulu uppskattar i *Eestlased maailmas* (Esterna i världen) Tartu 1992 den exilestniska gruppen i väst till 86.000. När vi talar om den praktiska återföreningen mellan de båda estniska folkdelarna, talar vi enligt min mening om de 5.000 människornas anpassning till de i Estland levande 950.000. Utöver denna sista population finns det ytterligare 300.000–400.000 icke-ester, vilkas huvudspråk, och modersmål, till större delen inte är estniska. Med andra ord, de 5.000 utgör en liten, men ytterst viktig, bråkdel av totallestniskheten.

Utlandsestniskhetens uppgifter

Den andra stora frågan, med vilken exilesterna kan lämna ett kännbart bidrag, är i Republiken Estlands olika institutioner utomlands.

När hemmaesterna anser att deras egna uppfattningar om uppträdande, klädsel, affärssamtal och -löften motsvarar det bästa i världen, har något gått på sned i vårt total-estniska samhälle!

Att hemmaesterna då är representanter i utlandet för den Estniska Republiken är ett faktum, men är denna representation till fördel för Estland och esterna? Ofta säger man, att utlandsesterna har assimilerat sig för mycket med sitt upptagningslands kultur och att de inte känner till det estländska samhället. Det är en i och för sig riktig observation, men i detta sammanhang helt ointressant!

Det är helt förståeligt att hemmaesterna snabbt vill återerövra olika maktpositioner utomlands. I 50 år har de varit avskurna från västvärlden och nu har alla frihet att göra vad de önskar och åka vart de själva vill. Att allt detta medför ett ansvar gentemot hemlandet, är frihetens hittills okända sida.

Exilester i hemlandet

Bland utlandsesterna finns det experter, som kvalificerat sig för höga administrativa

poster i Estland för att införa nya tankesätt, nya arbetsmetoder och nya system. Utlandsesterna saknar emellertid kunskap, motståndskraft och förutsättningar att leva i ett sovjetiskt system (så mycket eller litet som det finns i Estland!) och deras uppgift är att med de färskaste västerländska ideerna försöka höja Hemma-Estlands nivå. Det är en svår uppgift, men inte omöjlig.

Okunskap och indoktrinering

Hemmaesternas okunskap om exilesterna kan man anse vara ett resultat av kommunismens effektiva propaganda. Alla, som under kriget flydde från Estland, lär ha "bytt nationalitet" och är inte längre ester. För många hemmaester är det en fullständig nyhet, att exilesterna år 1944 var tvungna att börja från noll, utan att kunna språket eller känna till kulturen, men att de med den estniska segheten under två generationer har säkerställt sin familjs existens och uppnått sådana resultat på sin arbetsplats, som motsvarar det landets toppnivåer.

Exilesterna ville på sin tid genom sina besök i Sovjetestland skapa uppfattningen, att "här ser ni vad vi i den fria världen har lyckats med, inte bara fått. Detta har inte kommunismen gett er!", vilket skapade bitterhet och avundsjuka. Hemmaesterna fick uppfattningen att deras släktingar blivit en del av "nomenklaturen" i det kapitalistiska samhället.

Det är riktigt, att den utlandsestniska samhället nu har ett fritt hemland, dit exilesterna nu kan åka för att få del av estniskheten, som hittill har hållits vid liv i förskingringen.

Det finns skäl att här påminna om vad dåvarande ambassadören i Finland, Lennart Meri sade på Tuglasföreningens 10-årsdag i Helsingfors den 4 maj 1992: "Utan att långvariga stabsförhandlingar förts har uppgifterna mellan exil- och hemmaesterna fördelats enligt följande: exilesterna har huvudbördan av den politiska kampen och hemmaesterna kämpade för bevarandet av Estlands identitet."

Nu kan var och en lugnt och årligt smälta in i sin omgivning. För estniskheten i Estland har nytta enbart av de tidigare nämnda femtusen esterna utomland, vare sig vi kallar dem utlands- eller exilester.

Andres Niitepõld

Kjell Bækkelund:

KULTURREISER TIL BALTIKUM

Grensene er åpne igjen, den gamle og tradisjonsrike kontakten mellom de tre baltiske folk og deres nordiske venner kan igjen prioriteres – hvilket da også gjøres, særlig fra baltisk side!

Når sannheten skal sies kunne nok mer gjøres – særlig fra norsk side.

Sannheten er også den at finnene i særlig grad har tatt opp igjen kontakten med de baltiske land og folk, det vrirmler med finske turister i dagens Baltikum, og det er ikke utelukkende den billige sprit som lokker, også den gamle kulturtradisjon iaktas og beundres.

Svenskene er flinke med sin hjelp til Baltikum – i likhet med danskene som sågar planlegger et felles baltisk-nordisk kulturhus på vakre Bornholm.

Og hva med oss?

La meg eksemplifisere: Edvard Griegs 150-årsdag – som ble feiret og minnet i det meste av verden – ble særlig merkbart feiret i Baltikum. Det latviske filharmoniske orkester hadde – til tross for sin pengenød – en hel serie med Grieg-konsserter, alt fra Peer Gynt-musikken til a-moll konserten, kammermusikk og sanger. Og hør: Det lille Estland hadde – som det eneste land i verden – en egen Grieg-konkurranse hvor unge begavede pianister spilte Grieg-musikk. Selv hadde jeg gleden og æren av å være formann i juryen og kunne gang på gang konstatere hvor dyktige de unge estere var i sin omgang med Griegs musikk.

Hvor var så de norske kulturmyndigheter med sin støtte og omsorg? Den norske ambassade i Tallinn gjorde en utmerket innsats – med hjelp, råd og vink, men ellers var det såre lite.

Vi bør ikke glemme våre baltiske venner!

Når talen først er inne på de nye turistreiser til de tre baltiske land – som mange benytter seg av – bør det understrekes at de tre land er vel verd en reise.

Kanskje vil en bortskjemt turist savne en del komfort og et større utvalg i gastronomi og utadvendte begivenheter. Men de gamle bydelar – ikke minst i Tallinn – har

en sjarm og en atmosfære som oppveier mye.

Og de kulturelle opplevelser er mange! Bare det er en reise verd. Det vrirler med kirke- og orgelkonserter, operaforestillinger m.m.

Midt i all reisetravelheten: Ta deg en tur til ett eller flere av de baltiske land, du vil ikke angre på det!

Kjell Bækkelund

RALF TAAL

heter den unge musikeren som 16. september til slutt tok seieren i den spennende, og ganske harde konkurransen for unge estiske pianister som ble arrangert i forbindelse med Grieg-jubileet. Juryformannen, **Kjell Bækkelund**, uttalte at unge Taals a-moll-versjon var en av de beste han hadde hørt noensinne.

Som en del av førstepremien fikk Ralf Taal en reise til Norge der han hadde solistoppgaver ved konserter i Oslo og Bergen.

NORSK MUSIKK I ESTLAND

Cellisten **Truls Mørk** trollbandt sitt estiske publikum under en konsert i Tallinn gamleby 7. september hvor han opptrådte sammen med stjerne-pianisten **Håvard Gimse** og den lovende unge fiolinistinnen **Marianne Thorsen**. Programmet var i hovedsak fokusert på verker av Edvard Grieg. Mørks mesterlige fremføring av Griegs cellosonate (op. 36) imponerte publikum, som var spesielt innbuddt i forbindelse med et arrangement i regi av Statoils estiske datterselskap og Norges ambassade. Konsernsjef Harald Norvik overvar konserten. Musikkerne gav 8. september konsert for en fullsatt universitetsaula i Tartu.

Pianisten **Einar Henning Smebye** presenterte norsk musikk (Grieg, David Monrad Johansen, Ketil Hvoslef, Finn Mortensen og Harald Sæverud) for et kre- sent og takknemlig publikum som 14. sep-

tember hadde innfunnet seg i kammerkon- sertsalen i Tallinns unike middelalder-råd- hus. En av de mange musikk-kyndige som overvar konserten, karakteriserte den som klaverspill i særklasse. Smebye gav 15. september samme konsert i universitetsbyen Tartu. Konsertene var kommet i stand i forbindelse med Utenriksdepartementets program for markering av Grieg-året.

Pressemelding fra Norges ambassade i Tallinn

HOLLYWOOD- FILM I TALLINN

Norske deltakere på Rogalandsdagane i slutten av september, såg med undring at det var reist eit stort juletre på rådhusplassen i Tallinn. Det må då vera grenser for tidleg jul! tenkte dei nok. Og kva skulle det tyda at det var svære panserbilar midt i byen?

Det var Hollywood som var på plass og gjorde opptak til *Candles in the Dark* som skal bli ein film om estisk sjølvstende. Scenene skulle forestilla jula 1988, men dei amerikanske produsentane, TV-selskapet Family Channel og filmselskapet Kushner Locke, ville filma estisk vinter i september så skodespelarane skulle sleppa å frysa. Eigenleg hadde dei tenkt å filma alt saman i Ungarn, men den estiske produksjonsleiaren, **Ilmar Taska**, fekk sett igjennom at omgivnaden skulle vera autentisk.

Ilmar Taska er filmutdanna frå Moskva. Han hoppa av frå Estland til Sverige i 1978 og drog derifrå vidare til USA i 1985. I Hollywood har han hovudsakleg arbeidd for ymse fjernsynsselskap. Han flytta i vår tilbake til Estland og sette 1. oktober i gang sendingar på eigen fjernsynskanal, *Kanal Kaks*, som skal leggja vekt på "kvalitetsunderhaldning".

I *Candles in the Dark* har KGB viktigare roller enn dei estiske fridomsaktivistane. Mannskapet tel namn som **Maximilian Schell**, **Alyssa Milano**, **Chad Lowe** og **Günther Maria Halmer**. Det blir spennande å sjå korleis Hollywood teiknar skurkar når både røyk og sterke drikkar er forbodne i Family Channel.

Jørn Holm-Hansen:

MILJØ- KONSEKVEN- UTREDNINGER

Hver gang en bedrift, et firma eller et selskap skal sette i gang et større utbyggingsprosjekt, må de ha gjennomgått hvilke følger prosjektet får for miljøet. En rapport som viser at miljøkonsekvensene er belyst, må legges fram før myndighetene gir tilatelse, eller avviser prosjektet. De spesielle prosedyrene og metodene som hører til denne framgangsmåten, kalles i Norge konsekvensutredninger, ettersom det hos oss også skal tas inn konsekvenser av samfunnsmessig og økonomisk karakter.

Initiativ fra Nordisk Ministerråd

Miljøkonsekvensutredninger er i ferd med å innføres – i hvert fall på papiret – over hele kloden. Nordisk Ministerråd har tatt initiativ til at baltiske og nordiske forskere og eksperter på miljøkonsekvensutredninger skal komme sammen og arbeide på felles prosjekter. Norsk institutt for By- og Regionforskning (NIBR) – som også har status som nasjonalt kompetansesenter for konsekvensutredninger – har ansvaret for koordineringen. I løpet av våren besøkte fem eksperter fra hvert av de tre baltiske landene nordiske kompetansesentra for miljøkonsekvensutredninger. I april arrangerte den latviske miljøvernkomiteen og NIBR en konferanse i Jurmala utenfor Riga. Fram til sommeren 1994 skal dette nyetablerte baltisk-nordiske nettverket arbeide sammen på et pilotprosjekt, der de ulike deltakernes kompetanse utnyttes på ett prosjekt. Den endelige rapporten vil bli tilgjengelig fra NIBR tidlig på høsten neste år.

Estland går grundig til verks

I motsetning til Litauen og Latvia ventet Estland med å innføre en lov om konsekvensutredninger. I stedet gjennomførte det estiske miljøvernministeriet en grundig utviklingsperiode som har ført til at systemet, når det nå er på plass, har alle forutsetninger for å fungere.

Utfordringene er store

Alle de tre baltiske landene står foran store utfordringer når det gjelder å sikre miljøet i forbindelse med de store olje- og kjemikaliehavnene. I Estland er det også en tendens til at alle kystkommuner ønsker seg egen havn, slik det langt på vei var før den sovjetiske okkupasjonen. Dette vil imidlertid ha store miljømessige konsekvenser som må utredes i henhold til reglene om miljøkonsekvensutredninger. De baltiske ekspertene på slike utredninger ser på det baltisk-nordiske prosjektet som en anledning til å innhente kunnskap om havne- og terminalutbyggenes miljømessige følger.

Stor variasjon fra land til land

Selv om alle europeiske land nå har innført miljøkonsekvensutredninger som planleggingsredskap for et bedre miljø, viser alle sammenliknende studier av systemene at de varierer sterkt fra land til land. Dette gjelder ikke minst i "det gamle" Norden. Danmark, Sverige og Norge har innført til dels svært ulike systemer. Det er derfor ikke til å undres over at de baltiske og de nordiske tilnærmingmåtene varierer. Miljøkonsekvensutredninger samler naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige elementer, teknikk og demokrati.

Spennende samarbeid

Den sovjetiske metoden for utvikling baserte seg på ensidig tekniske virkemidler (jfr. traktor- og Sputnik-kultusen). De samfunnsmessige forutsetningene for utvikling, nemlig debatt og åpenhet, ble rett og slett gjort straffbart. De baltiske landene vegret seg mot dette, men etter et halvt århundre med sovjetisk okkupasjon sitter de tre landene igjen med en del tungt arvegodt. Anvendt naturvitenskap i form av ingeniørvirksomhet spiller fremdeles en langt større rolle enn anvendt samfunnsvitenskap, slik NIBR for eksempel utvikler. Dette skillet er reflektert også i det nordisk-baltiske nettverket av eksperter på miljøkonsekvenser, noe som gjør samarbeidet spennende. Erfaringene våre herfra har stor relevans også for andre baltisk-nordiske prosjekter.

Jørn Holm-Hansen, Norsk Institutt for By- og Regionforskning

UNN DEG NOE GODT...

annonse

... for eksempel **Norsk-estisk kulturnytt**. Tidsskriftet kommer ut med ca. fem nummer per år. Abonnementsprisen for 1994 er kr 100.

Andre tilbud, som også kan bli en fin presang til dine venner:

Same hav i oss alle, dikt av Jaan Kaplinski, gjendiktet av Turid Farbrege. 183 s. Gyldendal, 1988. Belønnet med Bastianprisen. kr 100,-

Varulven og andre estlandske eventyr, innbundet, 112 s. Norsk Barneblads Forlag, 1982. Illustrert av Vive Tolli. kr 30,-

Dyade nr. 6, 1987. Temahefte om Estland og estisk kultur. 72 s. kr 30,-

Barn av vind og vatn. Repr. av Kaljo Põllu, tekster av Jaan Kaplinski. 44 s. kr 50,-

Tallinn bykart med register, buss- og trikkeruter. kr 30,-

Estonia, 109 s. Tallinn 1992. Illustrert og med engelsk tekst. Innføring i språk, kultur, religion, historie, befolkning, sosiale forhold, politisk system, økonomi osv.: kr 30,-

English-Estonian Dictionary, 440 s. Tallinn 1988. kr 100,-

Estonian-English Dictionary (Saagpak) Den største eksisterende ordbok over estisk språk. 1180 s. kr 400,-

Send bestillingen til Norsk-estisk kulturlag, Harbitzalléen 24, 0275 Oslo.

Jeg bestiller herved:	Abonnement på Kulturnytt for 1994		kr 100,-
.....stk Same hav i oss alle	å kr 100	tilsammen	kr.....
.....stk Varulven	å kr 30	tilsammen	kr.....
.....stk Dyade 6, 1987	å kr 30	tilsammen	kr.....
.....stk Barn av vind og vatn	å kr 50	tilsammen	kr.....
.....stk English-Estonian Dictionary	å kr 100	tilsammen	kr.....
.....stk Estonia	å kr 30	tilsammen	kr.....
.....stk Tallinn bykart	å kr 30	tilsammen	kr.....
		+ porto	kr.....
		Totalt	kr.....

Navn (tydelig):.....

Adresse:.....

Poststed:.....

Hilve Rebane:

DEMNINGENS SANGER.

LYDIA KOIDULA 150 ÅR

"Det er synd å være liten i en stor tid," skrev Estlands første kvinnelige lyriker, Lydia Koidula (1843-1886), i et privatbrev. Hennes egen person er blitt et symbol på den perioden da hun levde. Tiden løftet fram hennes åndskraft og tidens idealer, aspirasjoner og ambisjoner. Hun fikk leve i det 19. århundre, under høysesongen for den estiske nasjonalitetsbevegelse da folket gjorde seg økonomisk selvstendig og det oppstod en nasjonal høykultur.

Lydia Emilie Florentine Jannsen ble født 24. desember 1843. Navnet Koidula ble gitt henne av dikteren, skolemannen og politikeren **Carl Robert Jakobson** – en annen av oppvåknings-tidens sentrale skikkelser – og siden var det hennes pseudonym. Det er avledet av *koit* som betyr demring eller morgengry.

Lydia Koidulas far, **Johann Wolde-mar Jannsen**, var en folkelig bokmann. Lydia som var den eldste av seks søsken, hjalp faren med avisarbeidet. I det litterære bilaget til "Eesti postimees" fikk hun også trykt sine egne dikt og fortellinger.

Jannsen dannet et estisk selskap med navnet "Vainemuine". Mange estiske tradisjoner i våre dager har gått ut fra det. I 1869 ble det første sangstevnet arrangert i Tartu. Det demonstrerte først og fremst for de lokale tyskerne – men også for de europeiske nabofolkene – esternes evne til kulturell selvhøvd. Sangfestivalene har siden hatt stor betydning i Estland, spesielt i perioder med politisk undertrykkning. En framføring av et skuespill av Lydia Koidula sankthandsdagen 1870 dannet begynnelsen til det første profesjonelle estiske teateret, det i våre dager så livskraftige Vanemuine i Tartu.

Skuespillene til Koidula spredte tidens nasjonale idealer, agiterte for kulturelle verdier og for kjærligheten som avgjørende faktor ved inngang av ekteskap. I en bra oppsetning kan noen av stykkene fortsatt være verd å se. Nær skuespillene står Koi-

dulas fortellinger der hun er opptatt av sømmelighet og forsøker å forbedre tiden og menneskene.

Koidula var den første estiske yrkeskvinnen som ikke var verken tjenestepike, barnepike eller guvernante, selv om hun hadde utdannelse til den sistnevnte av disse postene. Forskjellig fra de nasjonale skaldene ellers hadde hun ikke fått grunnlaget for skaldskapen lagt i landsbyens plogfórer. Sine læremestre fant hun i verdenslitteraturen som det tyske dannelsesspråket hennes åpnet adgang til.

De mest framtrekkende trekkene ved Koidulas lyrikk er en spesiell romantisk be-
åndning, følelsesintensitet, visshetens overbevisningskraft og skjønnhetslengsel. Den beste delen av diktene er hyllestiktene til fedrelandet. Alminnelig kjent er de patriotiske sangene "Sind surmani armastan" (Deg elsker jeg til døden), "Eesti muld ja eesti süda" (Estland jord og Estlands hjerte) og "Mu isamaa on minu arm" (Fedrelandet er min kjærlighet). Til melodi av **Gustav Ernesaks** var den sistnevnte Estlands uoffisielle nasjonalsang og brukt i den opposisjonelle kampen under sovjetokkupasjonen. "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm" (Mitt fedreland, min lykke og glede) er skrevet av hennes far til samme melodi som Finlands "Vårt land", og den har nå gjeninntatt sin posisjon som Estlands nasjonalhymne.

Koidulas personlige skjebne ble tragisk på grunn av alvorlig sjukdom og tidlig død. Hun giftet seg i 1873 med militærlegen Eduard Michelson, som ble beordret til tjeneste i Kronstadt. Atskillelsen fra estisk åndsliv og hjemlengsel preger lyrikken og stemningene.

I 1946 ble Lydia Koidulas jordiske levninger flyttet fra Kronstadt til Metsakalmistu (Skog-gravlunden) i Tallinn. Et sentralt motiv i hennes diktning hadde vært samhørigheten med fedrelandets jord, ønsket om å bli stedt til hvile i Estland.

Som Lydia Koidula selv poetisk uttrykte det, var det hennes lykke å ha en offentlig gjerning, den å vekke sitt folk åndelig til live. Koidulas romantiske vesen, hennes ytre skjønnhet medregnet, den personlige tragedien og den lyriske diktningen har etterlatt dype spor i vårt folks sjel – den sjelen som hun selv samtidig er et uttrykk for.

Oversatt av Jorunn Vestli

MU ISAMAA ON MINU ARM

L. KOIDULA

G. ERNESAKS

LYDIA KOIDULA (1843-1886)

Pühalikult

1. Mu i - sa-maa on minu arm, kel südant an - nud
 2. Mu i - sa-maa on minu arm, ei te - da jä - ta
 3. Mu i - sa-maa on minu arm, ja ta - han pu - ha -

ma, sull' laulan ma, mu ü - lem õnn, mu õitsev Besti -
 ma, ja peaksin sa - da sur - ma ma see - pärast su - re -
 ta. Su rü - pe hei - dan u - ne - le, mu pü - ha Besti -

maa. Sull' laulan ma, mu ü - lem õnn, mu õitsev Besti -
 ma. Ja peaksin sa - da sur - ma ma see - pärast su - re -
 maa. Su rü - pe hei - dan u - ne - le, mu pü - ha Bes - ti -

maa. Su va - lu sü - da - mes mul keeb, su õnn ja
 ma. Kas laimab vöö - ra ka - de - dus, sa siis - ki
 maa. Su linnud und mul lau - la - vad, mu pö - r - must

rõõm mind rõõmsaks teeb, su õnn ja rõõm mind
 e - led sü - da - mes, sa siis - ki e - led
 lil - li õit - se - tad, mu pö - r - must lil - li

rõõmsaks teeb, mu i - sa - maa, mu i - sa - maa.
 sü - da - mes, mu i - sa - maa, mu i - sa - maa.
 õit - se - tad, mu i - sa - maa, mu i - sa - maa.

Ele Süvalep:

KJÆRLIGHETS- SANG TIL FEDRELANDET

"Mu isamaa on minu arm" – Fedrelandet er min kjærlighet – er det mest kjente diktet av Lydia Koidula. Det nøyaktige tidspunktet for nedskrivinga er ikke kjent, men det ble trykt 1867 i *Emajõe ööbik* (Emaelvas nattergal) – den andre diktsamlinga av den da 23 år gamle poeten. Det er helt som en kan vente at hun fant sitt Estland, sin første og største kjærlighet nettopp i 1860-åra, i den optimistiske atmosfæren ved inngangen til nasjonens oppvåkningsperiode.

Som svaler en sommerdag

"Mu isamaa..." viser hvor dyp og personlig en dikters forhold til fedrelandet kan være. Stemningene i diktet veksler mellom glede og tragikk, beslutsomhet og trøtthet, livstørst og dødsanelse, men til tross for dette er hele diktet gjennomsyrt av en stor, likefram eksaltert lykkefølelse over at det elskede fedrelandet eksisterer. Til dette kommer at diktet ikke er komplisert eller ordrikt i sin uttrykksmåte, men enkelt, med rammende billedspråk og – med tanke på det nivået estisk skriftspråk den gangen stod på – et naturlig ordvalg. Her er det ingenting overflødig. Hvert ord og og hver frase er emosjonelt uttrykksfull. "Tankene og ordene flyr med forenet kraft liksom svalene en vakker sommerdag," heter det så vakkert i et brev Koidula fikk i 1868 fra **Friedrich Reinhold Kreutzwald**, skaperen av nasjonaleposet *Kalevipoeg*.

Den berømmelsen "Mu isamaa..." har oppnådd, skyldes likevel for en stor del to komponister. Til deres melodier er Koidulas dikt sunget i mer enn 120 år. Den første estiske komponisten, **Aleksander Kuni-leid**, skrev sin melodi i 1869 – inspirert av **Carl Robert Jakobson** som var en av lederne for den estiske nasjonalitetsbevegelsen.

"Mu isamaa..." var en av de første opprinnelig estiske sangene og den ble framført med stor suksess som den ene av de to estiske sangene på programmet for den første store sangfestivalen som ble holdt i Tartu i 1869. (Også den andre sangen, "Sind surmani", var skrevet av Koidula og tonesatt av Kunileid.) En spør seg naturlig hva som ellers ble sunget på festivalen om det ikke var estiske sanger. De fleste av dem var tyske, og et par var finske. Det var mangel på originale estiske sanger og tilrettelegginger av folkesanger, for det var fortsatt nesten ingen estiske musikere.

Tysk kultur stod sterkt

At den tyske delen var så dominerende, kan en forklare med den tyskvennlige holdningen i festivalkomiteen og blant kordirigentene. **Johann Voldemar Jannsen**, Koidulas far og den første festival-sjefen, var likens en beundrer av tysk sang. Dessuten oppfattet han en sang som estisk hvis den hadde estisk tekst. Etter hans oppfatning kunne en godt begrense seg til å oversette tyske sanger til estisk, eller skrive estisk tekst til tyske melodier, noe han praktiserte selv også. Dette ble imøtegått av Jakobson, og hans innflytelse førte til at på de to neste sangfestivalene, i 1879 og 1880, inneholdt programmet en betydelig større del estiske sanger – omtrent halvparten.

Også "Mu isamaa" ble sunget på den andre festivalen, men deretter ble den borte fra programmet på de store sangstevnene, selv om den var kjent ute blant folk. Høyseongen for den nasjonale bevegelsen og den fedrelandske begeistringen var tilbake-lagt, og med den nye nasjonale reising i det nye århundret kom det også nye sanger. "Mu isamaa..." av Koidula–Kunileid gikk over i historien, men sangen skulle bli født på ny for igjen å støtte folket i nye prøvelser.

Den nye fødselen og betydningen av sangen den første tida var noe annerledes. Den fortjenstfulle estiske kordirigenten og komponisten **Gustav Ernesaks** skrev en ny melodi i mars 1944 da han som evakuert oppholdt seg i Moskva. Da Koidulas hundreårsjubileum kunne markeres i 1943, hadde komponisten allerede vært evakuert fra Estland i flere år.

forts. s. 20.

Den syngjande revolusjonen. Tallinn 11. september 1888.

Foto: I. Klõseiko

forts. fra s. 18.

Fra høsten 1944 da tyskerne trakk seg ut og de sovjetiske troppene innledet den nye okkupasjonen av Estland, ble "Mu isamaa..." først framført som en patriotisk sang som passet det nye regimet utmerket. Spesielt var den en stor suksess i 1947 på det 12. store sangstevnet da den til avslutning ble sunget to ganger. Avisene priste den som en triumfsang for det nye regimet, og folket var henrykt, men naturligvis ikke av de grunnene avisene framhevet. Nettopp fra da av fikk versjonen til Koidula-Ernesaks sin virkelige betydning – et symbol som forente folket i opposisjon mot en fremmed makt.

Folk samlet seg til sangfestivalene først og fremst for leve ut sine egentlige følelser ved å synge "Mu isamaa..." For å få anledning til det var de rede til først å synge alle mulige oder til sovjetregimets pris. Og etter hvert skjønte okkupantene også dette. I 50-åra var holdningen deres langt fra så positiv som tidligere. Historisk er festivalen 1960 da denne sangen ikke stod på programmet, men korene forlot ikke scenen før de sammen med folket hadde fått synge "Mu isamaa..." – og det skjedde hovedsakelig uten dirigent!

I lange år – gjennom de stalinistiske 40- og 50-åra, tøværet i 60-åra, stagnasjonsperioden i 70-åra og for en stor del også i 80-åra – stadfestet folket sin trofasthet mot fedrelandstanken med sangen til Koidula-Ernesaks og samlet det smuldrende håpet om frihet. Og da håpet mot slutten av 1980-åra ble styrket av den nye nasjonale oppvåkningen, ble det ledsaget av en stadig mer triumferende sang.

I forbindelse med den nye selvstendigheten ble det alvorlig drøftet om ikke "Mu isamaa..." skulle utropes til Estlands nasjonalsang, for den vi hadde, var jo tatt fra finnene; melodien var av Frederik Pacius og identisk med Finlands nasjonalhymne. Det ble likevel ikke gjort noen forandringer, og det var kanskje best så. Melodien til Ernesaks har riktig nok løftning, og det har også Koidulas tekst. Men de naturlige dimensjonene for en nasjonalhymne mangler tross alt. Det er og blir hennes personlige tale til fedrelandet, et uttrykk for hennes store kjærlighet. En slik personlig og samtidig forenende "utlevelse", fri for offisielt preg, det trenger vi alle. Når vi synger "Mu isamaa on minu arm", bærer vi i oss vår egen historie – en historie om kamp og kjærlighet – og vi tenker mer på landet og folket enn på stat og regime.

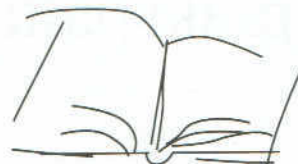
Oversatt av Jørgen Sørli-Hansen

Den syngjande revolusjonen. Tallinn 11. september 1988.

Foto: I. Klõseiko

Jan-Ivar Byrkjemoen:

BØKER

Bokgåve til Nasjonalbiblioteket

I samband med den offisielle opninga i september leverte ambassadør **Brit Løvseth** ei gåve til Estlands nasjonalbibliotek ved **Ivi Eenmaa**. Gåva omfatta bøker om norsk kultur, historie osv. til eit samla verdi av 25.000 norske kroner. Ein del av bøkene var valde av mottakaren og andre av givaren. TF

Takk til Gyldendal forlag!

Kulturlaget fekk i haust ei verdifull gåve frå Gyldendal norsk forlag: Samla verk av Knut Hamsun. Bøkene skulle formidlast vidare til Sentralbiblioteket i Tallinn for å vera tilgjengeleg for litteraturhistorikaren **Hilve Rebane** som er i gang med eit større forskningsarbeid.

Sentralbiblioteket vart vald som mottakar fordi det er nokså lett å låna derifrå. Interesse for Hamsun er stor i Estland. Den siste omsetjinga som kom ut, omfatta alle dei fire ungdomsromanane. TF

Andre bokgåver

Kulturlaget har utover hausten sendt bokgåver til ymse bibliotek, særleg i Tallinn og Tartu der det er konsentrasjonar av norskkyndige lesarar. Nasjonalbiblioteket har også motteke ein del plater.

Vi minner om at Kulturlaget har ei stensilert rettleiing for dei som vil gi bøker til Estland. Den får du ved å venda deg til redaktøren eller til lagsadressa i Oslo. TF

Gamle bøker

Hvem var den første som skrev for verden om okkupasjonen av de baltiske land? Vi plukker fra en oversikt av museumsdirektør **Allan Jaarma** i avisa *Postimees* 30. oktober i år.

♦♦♦ **J. Hampden Jackson**: *Estonia*. George Allen & Unwin Ltd. London 1941. Den aktuelle perioden blir bare behandlet i første kapittel. Motto for kapitlet er et sitat fra Johannes Barbaruse-Vares' radiotale 24. juni 1940: "Den som er født ester, forblir ester under alle forhold."

♦♦♦ **Paul Olberg**: *Tragedin Baltikum*. Bokforlaget Natur och Kultur. Sth. 1941. Forfatteren hevder at de tre baltiske presidenter stod for en politikk som gjorde okkupasjonen lett for Moskva.

♦♦♦ **Mika Waltari**: *Totius Virosta, Latviasta ja Lietuasta*. (Sannheten om Estland, Latvia og Litauen) Förlaget Balticum. Malmö 1941. 172 s. Boka foreligger visstnok dessverre bare på finsk. Den gir interessante innblikk i forskjellige sider ved den tidlige okkupasjonen. Indoktrineringen var viktig, og boka gir følgende eksempel fra barnehagen. Barna fikk bind for øynene og skulle be Gud om godter. Da bindet ble tatt bort, var det fortsatt ingen godter. De fikk igjen bind for øynene med oppfordring om å be Stalin om godter. Og underet skjedde! Bonna blei oppfylt.

♦♦♦ **Richard G. Borgelin**: *Det befriade Baltikum*. Lund 1941. Også utgitt i Danmark samme år.

♦♦♦ **Per Wieselgren**: *Från hamnaren till hakkorset*. Idé och Form Förlag. Sth. 1942.

♦♦♦ **Jaan Siiras** (pseudonym for **August Annist**): *Viro neuvostokurimusessa*. (Estland i den sovjetiske malstrømmen) Borgå 1942. Også denne foreligger så vidt vites bare på finsk.

Nye bøker

000 Ulla Seeman: *Estland – på vej mod en ny æra. Sociale forhold, arbejdsforhold, planer for fremtiden.* København CASA, 1993.

000 Erik André Andersen: *Estland, Letland, Litauen – en landebeskrivelse.* Utg. av Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg, København 1992, 63 s. ISBN 87-142-0501-7

000 Die Swedische Ostseeprovinzen Estland und Livland im 16.-18. Jahrhundert. Herausgegeben von Alexander Loit und Helmut Piirimäe. Studia Baltica Stockholmensis, 11; Almqvist & Wiksell, Sth. 1993, 435 s. ISBN 91-534-1495-0

000 Tidsskriftet *Syn & Segn* fortsetter publiseringen av estisk stoff. I nummer 3, 1993 var det en informativ artikkel om russerne i Estland. Redaktøren opplyser at det blir forberedt estisk stoff for flere nummer kommende år.

000 Bokklubben Nye Bøker gir i mars ut romanen *Skremmande vakkert* av Viivi Luik. Den kommer i serien "Vindu mot verden".

Trond Trosterud:

Språkspalta

Praktisk estisk

I gamlebyen i Tallinn er det lett å gå seg vill. Da er gode spørsmål dyre, men i språkspalta er dei heilt gratis. Det viktigste spørsmålet er **Kvar er X?**, på estisk *Kus on X?* Passelege ord å fylle inn for X kan vera t.d. desse:

sadam	hamna
raudteejaam	jarnvegstasjonen
bussijaam	busstasjonen
lennujaam	flyplassen
Raekoja plats	Rådhusplassen

Neste problemet er å forstå svaret. Erfaring tilseier at orda for høgre (*parem*) og venstre (*vasak*) er gode å ha. Dei fins i tre variantar, alt ettersom det vi snakkar om er i ro eller på veg mot oss eller vekk frå oss.

	-> • (til)	• (i/på)	• -> (frå)
høgre:	<i>paremale</i>	<i>parmal</i>	<i>paremalt</i>
venstre:	<i>vasakule</i>	<i>vasakul</i>	<i>vasakult</i>

framhald på neste side

framhald frå førre sida

Les så gjennom følgjande tekst, og lær han utanat til estlandsturen:

N: Kus mina olen?
E: Sa oled RAEKOJA PLATSil.
N: Kuidas pääsen ESTOONIA TEATRI juurde?
E: Mine mööda VANA TURU KAEla esimese ristmikuni ja pööra paremale. Siis esimene tänav vasakule, seejärel kolmas paremale, siis esimene tänav vasakule, ja seejärel mine paar sada meetrid otse edasi. ESTOONIA TEATER on sinust vasakule
N: Suur tänu!

Ordliste (jfr. også tidl. språkspalteordlister)

edasi	framover	pööra	snu
ja	og	paar	par
juurde	fram til	ristmikuni	fram til
kuidas	korleis		eit kryss
kus	kvar	see	det
meetrid	meter	seejärel	deretter
mine	gå!	siis	så
mis	kva	sinust	frå deg
mööda	langs	suur	stor
otse	rett, rakt	tänav	gate
paremale	til høgre	tänu	takk
pääsen	eg kjem til	vasakule	til venstre

Upraktisk estisk

Sist lova eg å vise at estisk og rogalandsdialekt har mykje til felles. Vi startar i Estland. Det er ein type spørsmål vi ikkje har vore inne på, nemleg ja/nei-spørsmåla. Der norsk lagar ja/ nei-spørsmål med å sette verbet først, lagar estisk ja/nei-spørsmål med å sette ordet *kas* foran det vi skal spørre om. For samanlikninga si skuld kan eg nemne at finsk (og samisk) oppfører seg som kombinasjonen av norsk og estisk: I finsk sett dei partikkelen *-ko* først, men i og med at *-ko* ikkje kan stå aleine, sett dei verbet aller først:

N: Er	du	_____	norsk?
E: Kas	sina	_____	oled norralane?
F: Oletko	sinä	_____	norjalainen?

Viss vi no ser på korleis desse språka uttrykker indirekte spørsmål får vi følgjande mønster:

N: Eg spurde	om	du	er norsk?
E: Ma küsisin	kas	sa	oled norralane?
F: Minä kysyin	oletko	sinä	norjalainen?

Her deler språka seg i to: Estisk og finsk lagar indirekte spørsmål på nøyaktig same måte som dei lagar ja/nei-spørsmål, mens norsk har lagt seg til med eit ekstra *om*. Og no er det vi skal til Rogaland (i alle fall til Stavanger og Jæren, men det er til og med dei som hevdar at dei snakkar sånn i Flekkefjord òg). Der lagar dei ja/nei-spørsmål på denne måten:

R: Om	du	he	vore i Stavanger?
R: Om	eg	kan	få ei kaga?

Indirekte spørsmål lagar rogalendingane som dei gjør det i Estland. Dermed får vi følgjande sluttresultat: Estisk og rogalandsk (over dobbeltstreken) lagar ja/nei-spørsmål og indirekte spørsmål på nøyaktig same måten: Begge har ein initial ja/nei-spørrepartikkel (*kas/om*), og denne partikkelen blir brukt også som konjunksjon for å lage indirekte spørsmål. Av språka under dobbeltstreken lagar finsk òg direkte og indirekte spørsmål på same måte, men dei har både partikkel og framflytta verb. Norsk har det minst konsekvente systemet: Som einaste språk i utvalet vårt lagar dei ja/nei-spørsmål og indirekte spørsmål på ulik måte.

Estisk	kas	sina	oled	norralane?
Ma küsisin	kas	sa	oled	norralane?
Rogalandsk	om	du	e	norske?
Eg spurde	om	du	e	norske?
Finsk	oletko	sinä	_____	norjalainen?
Minä kysyin	oletko	sinä	_____	norjalainen?
Norsk	er	du	_____	norske?
Eg spurde	om	du	er	norske?

Her som på andre felt går altså rogalendingar og estarar godt i hop. Kva skal vi så få i hop til neste språkspalte? Kven veit.

Trond Trosterud

SYN & SEGN

RELIGION

* Satanisme
* Kongens død
* Kristne og muslimer i Noreg
* Aleksander Kan: Bukharin og Stalin
* Georg Henrik von Wright: Vitskapen, mennesket og miljøet
* Karin Moe: Paret Hulda Bergersen og Arne Garborg.

4/1993

Redaktør: Jan Inge Sørhø
1 laussal kr 90,00. 4 hefte i året.

SYN OG SEGN, Postboks 4672 Sofienberg, 0506 Oslo

☐ Årsabonnement kr 225,00 ☐ Institusjonsab. kr 300,00
☐ Studentabonnement kr 160,00 Lærestad

Namn:

Adresse:

Poststad:

☎ Telefon 22 68 76 00 ☎ Telefaks 22 68 75 02

3 BREV

Redaktøren for Kulturnytt vil gjerne takka for alle dei interessante og hyggelege breva som er mottekne sidan sist. Alt blir omhyggeleg arkivert og går inn i saga til Kulturlaget. Somme av breva kjem på trykk – og då alltid med løyve frå skrivaren. Alt får dessverre ikkje plass.

Det livlege samkvemet mellom Sirdal og Estland held fram. Elevar, lærarar og foreldre frå Lunde og Sinnes skule sette seg 29. april i år på ein buss og drog på besøk til venner i Tallinn. Reisa varte i ti dagar, og blir nedanfor referert av elevar som var med på turen. Lærarane plukka saman av fleire rapportar, og tekstene her er innsende av Åse-Berit Fidjeland. Det vart brev frå 4. klasse og brev frå 5. og 6. klasse.

Den greiaste dagen i Estland

Då me kom i land i Estland, var den familien eg var hos på kaia og tok imot oss. Klokka to om ettermiddagen kom mor på besøk. Då kørde me rundt i byen og såg

på ting. Me var inne i eit kloster som var nokså falleferdig. Me klatra opp nokre trapper inne i muren, og vips, så var me oppe. Det var kjempegreitt. Etterpå kørde me til eit seglesenter, det var bygd til Olympiaden. Det var spanande.

Den greiaste dagen i Estland var onsdag då me var på Saaremaa. Då me hadde køyrt i nokre timar med buss skulle me på ein båt. Der lukta det ikkje godt, men det var bare ein halv time me var på båten. Då me kom fram, stoppte me i "hovudstaden" Kuresaare og gjekk litt rundt i byen og handla. Så reiste me til eit stort slott som var frå 1300-talet, og me såg litt inni det.

Etter det var me blitt nokså svoltne, så me fekk oss litt mat. Etterpå blei me viste rundt på Saaremaa. Me reiste litt med buss igjen, og stoppte ved ei strand der me kunne få strekkja på beina. Nokre ville bada, men eg samla heller steinar.

Før me reiste heim igjen, besøkte me meteoritt-krateret Kaali, som er eitt av dei mest berømte naturfenomena i Estland. Meteoritten fall ned for om lag 2700 år sidan.

På heimvegen sat me i bussen og drakk brus, og kørde forbi fleire kollektivbruk og kyrkjer. Me var ikkje heime før i titida om kvelden.

4. klasse

Sirdølar kring meteorittkrateret i Kaali

Inntrykk frå ei reise

Hausten 1992 fekk me i 4. – 6. klasse på Sinnes og Lunde besøk av ein skuleklasse frå Estland. Rundt juletider fekk me den fine ideén å reisa tilbake, og det vart det til.

Det er ikkje lenge sidan frigieringa frå Russland. Då dei var saman med Russland, hadde dei rublar. Då hadde dei mykje pengar, men ingenting å kjøpa. Nå har dei fått estiske pengar, så nå har dei lite pengar, men mykje å kjøpa, men det er høge prisar.

Me kom til Estland laurdags morgon. Mange hadde sett seg eit anna syn på byen, men det var ein fin by, og mange gamle, store bygningar. I Tallinn har dei ein gammal bydel, Vanalinn. Denne bydelen er dei svært stolte av. Det er mange kyrkjer i Estland. I Tallinn ligg den eldste kyrkja i Nord-Europa. Den nye bydelen var fin. Dei nye bygningane var finast, til dømes nasjonalbiblioteket.

Så litt om korleis me budde. Først: Dei eg kom til var ikkje rike. Dei var fire personar i familien, og dei hadde bare eit knøttlite kjøken og ei lita stove, der alle sov. Men på måndagen flytta eg til ein annan gut, dei hadde mange rom og stort kjøken. Pianorom og allslags, men dei budde i blokk. Eg likte meg for det. Faren hadde vore i Noreg to gonger, og skulle ein gong til. Han var musikar.

Så: Eg trudde dei var fattige, den familien eg var hjå, men eg tok fullstendig feil. Dei bur i blokk, og dei hadde nytt TV, stereo-anlegg, kjøleskap, gass-komfyr, sofa og kjøkken. Dei hadde to soverom med to senger i kvart rom. Mor til Ingvar var skilt, og så gift igjen. Far hans arbeidde på finske-båten som servitør.

Ein dag var me på ein gravplass mellom trea. Ingen av trea var hogde ned på grunn av gravene. Det var veldig lurt. Etterpå gjekk eg og Torger Åge til ein som heiter Siim, og me reiste til ein plass som heiter Palmse. Der var det eit hus frå 1800-talet, og hagen var kjempefin.

Skulen var liten, det var berre tre små hus. Og dei hadde så vidt bøker. Dei hadde to om Noreg og fire-fem om Estland. Gut og jente gjekk ikkje saman der, sånn er det ikkje i Noreg. Og så var me på besøk hjå ein av lærarane. Ho hadde ein gammal hovudskalle inne i stova og fuglane hadde reir

på taket hjå dei. Dei hadde òg beverrotter der, og dei åt dei.

Maten i Estland er ikkje så god som den norske, men det var ingen som klaga. Derimot: Maten var nydeleg i Estland. Eg åt mykje, mykje pizza!

Naturen var flat, og det var mykje barskog. Befolkninga var veldig høfleg.

Så reiste me, då gret alle jentene, og så var det heim att.

5. og 6. klasse Sinnes skule

På folkehøgskole

Sand, november 1993

Kjære Turid!

Tusen takk for brevet ditt. Denne gongen prøver vi å skrive på norsk. Vi har ikkje så mykje norskundervisning, bare ein gong i veka. Men likevel er vi glad for det.

Du undrast om vi kan vere på skolen i ferie – det kan vi. I haustferien var vi her med nokre andre elevar som ikkje drog heim. Dessverre har vi ikkje så mange venner blant elevane, fordi dei fleste er veldig unge. Sjølv sagt er vi ikkje bare saman med kvarandre, så ille er det ikkje. Heldigvis tar lærarane stor omsorg for oss, og vi har blitt gode venner med dei.

Vi trivs ganske godt her og er glade for at vi kunne dra hit og lære litt meir om Noreg og naturlegvis norsk språk. Det er litt vanskeleg med dialektar, men det går betre og betre for kvar dag.

Tusen takk for "Norsk-estisk kulturnytt"! Det var hyggelig å lese om Estland. Vi får ikkje så mykje informasjon heimefrå, og så var vi kjempeglade for det.

Vi hørde at det er eit estisk kulturlag i Stavanger. Kanskje du kunne sende oss kontakttelefonen eller adressen og skrive om kva aktivitetar det er der.

Og så litt om pengar. Vi har fått ingen pengar frå NEK. Kanskje det er fordi vi får lommepengar frå skolen, men vi må betale skolematerialet sjølv, og det betyr at nesten alle pengane er for det.

Vi takkar ein gong til Norsk-estisk kulturlag for muligheten til å studere her i år, og vi håper at de har nok kraft til å fortsette å sende estiske elevar hit.

Helsing Piret Kärt og Piret Kalju

Songglede blant estisk ungdom.

Ten sing i Estland

Skuleåret 1992-93 budde tre ungdommar frå Hordaland – 2 frå Os og ein frå Sotra – i Tallinn. **Steinar Haugland, Bård Norheim** og **Jone Nyborg** var inviterte av den estiske KFUK/M -rørsla for å setja i gang Ten sing-arbeid i Estland. Dette er eit samarbeidsprosjekt mellom lokale kyrkje-lydar og KFUK/M -arbeid i Noreg og den estiske KFUK/M -rørsla. Ten sing er eit verdsomfattande kristent ungdomsarbeid – ope for alle. I Ten sing tek ein i bruk kor-song, drama, dans, orkester og det positive i den moderne ungdomslitteraturen. Ten sing ønskjer å vera for og med ungdom – dvs. at det er ein organisasjon som tek dei unge alvorleg.

Bård Norheim, som no studerer ved Norsk Lærarakademi, har sendt Kulturlaget eit brev om røynslene frå året som gjekk.

Os, 23.10.1993

Kjære Norsk-estisk Kulturlag!
Nett heimkomen, framleis fortumla og full av inntrykk, har eg ganske vanskeleg for å kriva ei helst gjennomtenkt helsing. Minna er sterke, og kjenslene etter eit slikt år sit djupt. I alle fall i min alder. Så viss eg skal forsøka å formidla noko frå det vi har opplevd dette året i Estland, blir det ikkje ei sosialantropologisk avhandling, men tankane mine (våre) om eit sterkt år, klart prega

av dei folka vi har møtt og blitt glad i.

Men aller fyrst: – Kva i all verda er det som får 3 halvgalne vestlandske ungdommar til å "kasta bort" eit år i ei herleg grå og kjedeleg bustadblokk på Mustamäe i Tallinn, Estland? Eventyrlyst? Kanskje, draumen om å tena store pengar? Neppe. Viktigast for oss var faktisk det at vi visste at vi var ynskte – at det var estiske ungdommar som kunne tenkja seg å jobba saman med oss. Det gav tryggleik. Faktisk hadde vi minimalt med konkrete forventningar til året. (Ein av oss drømde rett nok om å testa jaktinstinktet på villsvinjakt – men dette vart det sjølvsagt ikkje noko av.)

Dette var eit spanande utgangspunkt, for då håpa vi å vera opne for overraskingar. Og heldigvis, overraska blei vi til gagns. Ikkje berre over det vi opplevde, men også over oss sjølve. Og det er vel noko av lærdommen etter eit slikt år: Ein lærer seg sjølv betre å kjenna i ljøs av ein annan kultur og med andre perspektiv.

Men til livet: Opplevingane i Estland vart sjølvsagt også prega av at vi budde 3 nordmenn saman. Men samtidig var det ein enorm styrke å kunna fordøya inntrykka saman... Var så livet i Estland svært ulikt livet heime i Noreg? – Ikkje alltid, nei. Men den store skilnaden var at det som vi var vane med å ta som sjølvsagt, ikkje trengde

framhald på neste side

framhald frå førre sida

ikkje trengde vera det i Estland. Ein måtte ofte innta ei anna utgangstilling til problema og utfordringane ein møtte. Dette galdt både praktisk og mellommenneskeleg. Eit Døme: Då vi nemnde for ungdommane i ten sing-gruppa idéen om eit demokratisk valt styre for gruppa, var ikkje spørsmålet korleis ein skulle få dette til, men kvifor ein skulle ha eit styre.

Ei litt anna sak: Det var utruleg interessant å registrera den økonomiske og materielle utviklinga som skjedde i løpet av året vi var der. Gledelig og trist på same tid. Gledelig at det som før var stengt, no er ope, og at det som før var utilgjengeleg no er tilgjengeleg. Men samtidig er det trist å sjå korleis raske bilar, store hus og pengar ser ut til å bli det viktigaste. Forståeleg nok. Men det er leit å oppleva det tomrommet mange lever i – den fullstendige mangelen på idéar og framtidstru som pregar det estiske samfunnet. Menneskelege verdier ser ikkje ut til å stå særleg høgt i kurs.

Menneska

Så – meir om menneska. Det tek tid å få estiske venner. Delvis heng dette saman med språkbarrieren som var der i byrjinga. Men samanlikna med ein russar er ein estar vanlegvis mykje mindre spontan ved fyrste møte. Det merka vi ikkje minst i det næraste nabolaget, slik sett er vel estendarane nokså nordiske. Men dette biletet endra seg.

For når vi fyrst vart kjende med estarane, stakk det djupt. Ein vennskap med ein estar er kanskje krevjande, men det er ikkje overflatisk. Uansett kor artige ting eg har opplevd dette året, så er det vennskapsbanda som bind meg sterkest til Estland.

Heil til slutt det spørsmålet som sikkert mange sit med: Kva i all verda skal Estland med eit Ten sing-kor? Dei har jo ei fantastisk korrørslé frå før. Sant nok. Eg fekk sjølv lov til å ta del i den store songfestivalen i sommar saman med 20.000 songarar frå heile Estland. Det var litt av ei høgtidsstund å syngja "Koiti" av den nyleg heimvende dikteren Tõnis Mägi for fleire hundre tusen tilhøyrarar.

Fungera i fellesskap

Men tilbake til Ten sing. For det gledelege er at den estiske korkompetansen har gitt Ten sing-rørsla ei ny tilførsle, samtidig som Ten sing har gitt mange estiske ungdommar trua på at også dei kan syngja. I alle fall prøva. Ten sing ser også ut til å ha gjeve ungdom trua på at dei kan skapa og fungera saman i fellesskap. Det er difor ekstra gledeleg å sjå at estiske ungdommar no er med saman med norske ungdommar for å driva Ten sing-rørsla vidare. Det er no grupper i Tallinn, Tartu, Pärnu og Kehra. Og dette året bur det faktisk 5 norske ungdommar i Estland for å hjelpa den estiske Ten sing-rørsla – 2 i Tartu og 3 i Pärnu. Så kontakten mellom estisk og norsk ungdom vil bli ytterlegare styrka i tida framover.

Helsing Bård Norheim

Lydia Koidula på estisk pengesetel.

KORT SAGT

Denne spalta tek med nytt om likt og ulikt. Stoffet er for største delen henta frå avisene *Rahva Hääl* og *Postimees*, men det er også mange andre kjelder som finske, norske og eksilestiske aviser, estisk fjernsyn osv.

✠ Hausten 1993 tok 220.000 elevar fatt på eit nytt skuleår i Estland. Av desse er 21.500 førsteklasingar. Og av førsteklasingane er det 13.500 estiske barn og 7.000 russiske. Minka elevtal i Narva og Kohtla-Järve førte til omleggingar.

✠ Frå 31. oktober begynte Estonian Air torsdag og fredag å flyga ruta Tallinn-Stockholm om ettermiddagen også, i tillegg til det daglege morgonsambandet. Og i staden for to turar kvar dag til Helsingfors, blir den ruta utvida til fire turar.

✠ Bystyret i Narva oppretta hausten 1992 eit språksenter for undervisning i estisk. Meir enn 4000 gjekk på kursa det første året. Hausten 1993 tok 20 grupper fatt. Eit kurs varer to månader og omfattar 80-90 undervisningstimar.

✠ Til saman 150.000 personar har dei fire siste åra flytta frå Estland, opplyser Alar Jaanus på migrasjonskontoret. Toppen var i 1992 då mange militære og halvmilitære reiste. Om lag 71-72% av innbyggjarane i Estland er no estiske statsborgarar. Det bur om lag 41.000 russiske statsborgarar i Estland.

✠ Eldst i Estland er **August Turp** frå Kurtua som fylte 106 4. april. Eldst i Tallinn er **Liina Leppik** som fylte 106 3. november. Estlands pensjonistforbund har oppretta eit fond til beste for folk over hundre år. Bare i Tallinn er det minst 25 av dei.

✠ Med hjelp frå Finland og Sverige blir telefonnettet utbygd og gjort betre. Frå nytt-år kjem det t.d. til 10.000 nye nummer i Tartu. Frå før har Tartu 20.000 nummer.

✠ I september blei gjennomsnittleg netto månadslønn for ein bygningsarbeidar oppgitt til EEK 4.000, og for ein dosent på universitetet i underkant av 1.000.

✠ Dei tradisjonelle seksualsjukdommane, syfilis og gonore, spreier seg med ein årleg fart på 25% i Estland. Så mykje som tredjeparten av dei som får slike sjukdommar, er under 19 år. Finske legar har begynt eit stort hjelpearbeid som truleg vil vera nyttig for begge partar, for dei seksuelle forbindelsane over Finskevikka er tette.

✠ Per 1. oktober var det registrert 15.274 arbeidslause, det vil seia 1,74% av arbeidsstokken. Flest arbeidsledige er det i søraust (6,35% i Võrumaa) og i nordaust (3,78% i Narva). I Tallinn var det 0,21% arbeidsledige.

✠ Marie Under og Friedebert Tuglas litteratursenter blei opna 3. oktober i det tidlegare Tuglas-museet. Senteret har motteke verdifullt materiale frå Sverige om Under og Adson i eksil og er ope for forskarar kvardagar 11-17.

✠ Når difteri har nådd Noreg frå Russland, forstår ein at Estland er enno mykje meir utsett. Dei ni første månadene 1993 blei det registrert ni difteritilfelle i Estland. Folk blir oppfordra til å la seg vaksina.

✠ På seks år har kriminaliteten i Estland auka 3,6 gonger. Lågast kriminalitet er det på øyane i vest der folkesetnaden er mest ublanda estisk. Høgast er kriminaliteten i Tallinn og i dei nordaustlege delane av landet. Berre 18,2% av brotsverka blir oppklarte.

✠ På grunn av dårleg lagring blir normalt kvar fjerde potet i Estland øydelagd. Landet treng årleg 160.000-170.000 tonn matpoteter.

✠ Den estiske regjeringa gjorde 26. oktober avtale med det norske aksjeselskapet Eksportfinans om eit lån på 3,17 millionar dollar. Lånetida er sju år og renta fire prosent. Pengane skal investerast i estisk

næringsliv og går til bankar som låner ut til kundane sine.

✠ Akershus fylke og Harju maakond skreiv 1. oktober under ein avtale om vennskap og samarbeid. Underskrivar frå Akershus var fylkesordførar **Ragnar Kristoffersen** og frå Harju **Mati Zernand**.

✠ Den nye lova om kyrkjesamfunn som tok til å gjelda i juni, krev at alle religiøse samanslutningar skal registrera seg innan 25. desember. Uregistrert verksemd kan straffast med bøter eller fengsel.

✠ Estisk-samisk forbund som vart skipa 30. oktober 1988 kunne 21.-23.10. feira femårsjubileum i Tartu. Utanom estarar og samar talde festivaldeltakarane m.a. udmurtar, mariar og finnar.

✠ Estland kan gle seg over å ha produsert den første fjernsynsserien i såpeopera-stil, "Salmonid", som kom på skjermene første gongen 23. oktober. Det er sagt at det er ein serie om dei rike for dei rike, men all røynsle seier at dei fattige lett let seg fascinera av stoff som dette. Men ingen skal tru dei rike heller har det så lett. Heile første episode gjekk med til ei gravferd.

✠ Rakvere teater har sidan i vår spela *Rosmersholm* av Henrik Ibsen. I oktober var det gjesteframsyning i Tallinn. Sjølv om Ibsen er velkjend for estisk publikum, hadde *Rosmersholm* bare vore oppsett ein gong før, og då på Ugala-teatret i Viljandi.

✠ Styret i miljøfondet løyvde 20.000 kroner til utforsking av spøkjelsset i Kunda. Miljøminister Andres Tarand nekta å godkjenna prosjektet m.a. med den grunngevinga at det er tusenvis av viktigare prosjekt å bruka pengar på, og det finst ingen vitenskaplege metodar for å studera spøkjelse.

✠ Folkefronten – skipa i oktober 1988 som den første organisasjonen i sitt slag i Aust-Europa (om me ikkje reknar med den polske Solidarnosc) – oppløyste seg sjølv 13. november. Åra 1988-90 greidde Folkefronten å binda estarane tettare saman enn dei har vore nokon gong før eller sidan.

✠ Dei militære leiarane i Baltikum gjorde i november avtale om å oppretta ein felles militærstyrke, ein bataljon med 650 mann. Styrken skal først og fremst trenast for å kunna delta i fredsvernande FN-teneste.

✠ Frå 20. november steig dei innanlandske portotakstane frå 60 sent til ei krone for eit vanleg brev. Til Norden er taksten liksom før 2 kroner.

✠ Det estiske utanriksdepartementet kunne 11. november feira 75-års jubileum. Talet på tilsette har auka frå tre til 252. Av desse er 81 i utanrikstenesta; Estland har fast representasjon i 16 land og planlegg nye utanriksstasjonar.

✠ Postverket fylte 75 år 13. november. Den gongen kom eit brev fram same dagen innanfor Tallinn. No kan det ta både to og tre dagar.

✠ Rigikogu (parlamentet) vedtok 26. oktober samrøystes! lova om kulturelt autonomi for minoritetsfolk. Det trengst minst 3.000 personar for at dei skal kunna klassifiserast som minoritetsfolk. Russarane har ikkje vist interesse for å bli registrert i den kategorien.

✠ Etter pengereforma kunne ein ringja gratis i alle telefonautomatar, for der passa bare russiske kopek, men dei vart ulovlege som betalingsmiddel i Estland. No blir apparata ombygde for sent-innkast. Fleire sentrale stader i Tallinn er det også korttelefonar der ein kan ringja over heile verda.

TIL LYKKE

Samtidig med stortingsvalet var det val til sametinget. Norske Samers Riksforbund fekk 22 av dei 39 plassane. Kulturlagsmedlem **Ole Henrik Magga**, som representerer denne lista, held fram som president for sametinget. Kulturnytt ønskjer til lykke med ein ny periode!

RETTING

I førre nummer (nr. 3, 1993) hadde namnet på fotografen falle ut s. 12. Hando Runnel var fotografert av *Kalju Suur*.

ADRESSELISTA

Telefon- og faksnummer til Estland byrjar no med 095-372-. (Til Latvia 095-371- og til Litauen 095-370-.) Til dette kjem så innanlands retningsnummer (eks. Tallinn 2, Tartu 34, Haapsalu 47, Kuressaare 45, Narva 35, Paide 38, Pärnu 44, Rakvere 32, Rapla 48, Viljandi 43, Võru 41, osv.)

Ingen reglar er utan unntak. Trass i det som står ovanfor, er fullstendig faksnummer til den norske ambassaden: 095-372-6- 31 30 01.

Alle estiske postnummer har fire siffer. Når ein sender post frå utlandet, skal dessutan bokstavane EE førast på framfor postnummeret. Dersom du har notert eit postnummer med seks tal, f.eks. 202400 Tartu, betyr det at du har gammalt nummer, og du kan stryke dei to første av desse tala slik at du står att med EE 2400 Tartu. Framleis kan det vera ein fordel å føya til på konvolutten: "via Stockholm", eller "via Helsingfors".

Kulturlaget tek ikkje ansvar for eventuelle feil eller endringar i dei opplysningane som er gitt i adresselista.

ADRESSER I ESTLAND

Kgl. Norske Ambassade Ambassadør: Brit Løvseth
Pärnu mnt 8 Ambassadesekr.: Svein Tobiassen
EE 0001 Tallinn Tlf. 44 16 80, 44 80 14. Obs. faks: 095 372 6(!) 31 30 01

Nordisk ministerråds informasjonskontor Tlf.: 60 12 38, mobiltlf. 949 354 124
(Põhjamaade ministritenõukogu infobüroo) Faks: 44 11 13
Tolli tänav 3, EE 0001 Tallinn Leiar: Leo Salonen, sekr.: Eha Vain
NMT +358-49-207 350

Eesti Instituut Tlf.: 44 35 55, faks 69 18 77
Postkast 3469 Leiar: Kaja Tael
Sakala 3
EE 0001 Tallinn

Eesti-Norra Selts Leiar: Jaak Kangilaski, sekr.: Eha Vain
adr. og tlf. som for Nordisk ministerråds inf.ktr.

Tartu Norra Selts Leiar: Oddvar Støme
Universitas Tartuensise toimetuse Tlf. 35 180, 35 242
Ülikooli 18
EE 2400 Tartu

Põhjala-ühing (Foreininga Norden) Leiar: Sven Lindström, sekr. Merle Erm. adr. og tlf. som for Nordisk ministerråds inf.ktr.

Eesti Saami Ühendus Leiar: Andres Heinapuu
Keele ja kirjanduse instituut Tlf. 44 51 19
Roosikrantsi 6, EE 0100 Tallinn

ANDRE ADRESSER

Norsk-estisk studiehjelp, Harbitzalléen 24, 0275 Oslo. Postgiro 0824-0295629

Estlandsforeningen i Rogaland Tlf.: 04 - 57 57 55
v/ Willy Jensen
Gauselvågen 52, 4032 Gausel

Estlandslaget i Trondheim Leiar: Triinu Wiiburg
v/ Studentutvalget AVH Tlf.: 07 - 59 67 42
Universitetet i Trondheim Kontortid torsd kl 14 - 15
7055 Dragvoll

SOS Baltikum Tlf. 22 57 00 70, Faks: 22 57 00 88
Urtegata 50, 0187 Oslo Leiar: Lasse Aasheim, Trudvangv. 23 A, 1342 Jar

Tiltak Baltikum (TiBa) Tlf. priv: 64 94 11 68, arb: 64 94 87 90
v/ Terje Alfnes Faks: 64 94 88 10
Grusveien 16 A, 1430 Ås

Den Norske Helsingforskomitéen, Boks 8261 Hammersborg, 0129 Oslo.
Tlf.: 22 57 00 70, faks: 22 57 00 88

SOS-Barnebyer Tlf.: 22 43 71 20
Postboks 2478 Solli Faks.: 22 43 73 75
0202 Oslo Generalsekr. Ulf K. Dahl

Kulturlaget Norge-Latvija, Postboks 5136 Majorstua, 0302 Oslo.
Tlf. 66 78 26 56, 67 53 19 00

Foreininga Norden Tlf.: 22 50 69 00
Harbitzalléen 24 Faks: 22 73 17 63
0275 Oslo Generalsekr. Harald Løvaas

Tuglas-seura Tlf.: (095-358-0-) 66 96 17
Mariegatan 8 B Faks: (095-358-0-) 66 96 15
SF - 00170 Helsingfors Leiar: Eva Lille

Estland er i ferd med å oppretta representasjon i Oslo; informasjon om dette i neste nummer av Kulturnytt. Estlands ambassadør til Noreg er stasjonert i København, sjå nedanfor.

Estlands Ambassade Ambassadør: Arvo-Jürgen Alas
Admiralgade 20 Tlf.: 095-45- 33 15 18 62
DK - 1066 København K Faks: 095-45- 33 91 30 99

Estlands Ambassade Ambassadør: Margus Laidre
Storgatan 38 Tlf. (095-46-8-) 665 65 50
S - 11 455 Stockholm Faks (095-46-8-) 662 99 80

Baltiska Institutet Leiar: Ivo Iliste
Virebergsvägen 18 Tlf. (095-46-8-) 730 0706 el. 730 0708
S - 171 40 Solna Faks (095-46-8-) 730 0709

NORSK-ESTISK KULTURNYTT

Utgivar: Norsk-estisk kulturlag (Norra-estti kultuuriühing).

Redaktør: Turid Farbrege, Granvägen 14 A 36, SF - 00270 Helsingfors, Finland, Tlf. 095-358-0- 477 1 488, faks 095-358-0- 191 25 06.

Grafisk utforming: Trond Trosterud.

ABONNEMENT kan ein teikna ved å senda inn kr 100 til Norsk-estisk kulturlag, postgirokonto 0823 0985414. Tidsskriftet kjem ut 4-5 gonger for året.

ANNONSAR kan bestillast hos redaktøren. Det kan også ordnast med særskilt vedlegg til bladet som har eit opplag på 1.200 og går til Estlands-interesserte over heile landet.

REDAKSJONEN tek seg rett til å forkorta innlegg. Dersom ein oppgir kjelde, kan ein fritt kopiera frå Kulturnytt.

NORSK-ESTISK KULTURLAG

Harbitzalléen 24, 0275 Oslo.

Tlf. 22 50 69 00, faks 22 73 17 63.

Postgiro 0823 0985414.

Adresser til styret (valde på årsmøtet 5. mai 1993):

Leiår:	Asbjørn Sætre Halvorsen Kolsåsstien 6, 1352 Kolsås	tlf. 67 13 31 90, 62 57 61 28
Nestleiar:	Per Martin Tvengsberg Østre Disen, 2300 Hamar	tlf. 62 52 34 68, 22 14 38 46
Kasserar:	Hans Peter Solheim 2256 Grue Finnskog	tlf. 62 94 55 58, 62 94 53 81
Styremedlem:	Steinar S. Bergseng 2823 Biristrand	tlf. 61 18 47 29, 61 26 60 00
Styremedlem:	Lars Hoff Jens Bjelkesgt. 62 A, 0652 Oslo	tlf. 22 57 08 61
Varamedlem:	Kjell Mørk Karlsen Gabelsgate 1, 0272 Oslo	tlf. 22 44 99 74
Varamedlem:	Finn Kilde Evensen Boks 194, 2301 Hamar	tlf. 62 53 25 00
Konsult.medl.:	Turid Farbrege Granvägen 14 A 36 SF - 00270 Helsingfors, Finland	tlf. +358-0- 477 1 488 faks +358-0- 191 25 06